

Петренко Вікторія Василівна

Кандидат політичних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-5348-1803>

e-mail: vvv-556@ukr.net

Лященко Ірина Анатоліївна

Кандидат політичних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-5444-3470>

e-mail: iral@ukr.net

Тукаленко Інна Анатоліївна

Кандидат філософських наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-4169-6457>

e-mail: innet@online.ua

ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ КРАЇН ПІВДЕННОГО КАВКАЗУ

Резюме

У статті висвітлюються особливості формування та функціонування політичних режимів в країнах Південного Кавказу. Розглянуто становлення політичних режимів Азербайджану, Вірменії та Грузії з моменту проголошення незалежності цих країн, а також тенденції політичного життя цих країн, що вплинули на формування даних режимів, та характерні особливості кожного з них, що дозволило визначити їхні типи.

З'ясовано, що в Азербайджані існує досить стабільний авторитарний режим, а у Грузії та Вірменії — гібридні режими. При цьому в останні роки гібридний режим Вірменії демонструє тенденцію до покращення демократичних показників, а в Грузії — навпаки до погіршення.

Виявлено, що в Грузії та Вірменії зміна влади на більш демократичну відбулася внаслідок революцій. Обидві країни є парламентськими республіками з домінуючими політичними партіями. В Грузії все ще мають місце порушення прав і свобод людини та громадянина, негаразди зі свободою слова, вплив олігархічних структур на владу, роздрібнена опозиція, переслідування опозиційних політиків та партій, проблеми в судовій гілці влади, корупція. У Вірменії частими є протести з боку суспільства та існують проблеми з конкурентними та прозорими виборами, зі свободою слова, політичним впливом на судову владу, корупцією.

Встановлено, що в Азербайджані під керівництвом сім'ї Алієвих сформувався авторитарний режим, де влада сконцентрована в руках однієї родини та наближеної до неї групи осіб. Опозиція в країні перебуває під постійним тиском та відсутні чесні, конкурентні вибори.

Ключові слова: політичний режим, Південний Кавказ, Вірменія, Грузія, Азербайджан, опозиція, права людини, свобода ЗМІ, гібридний режим, авторитаризм.

Вступ

Упродовж століть регіон Південного Кавказу чи Закавказзя, як його ще називають, був не лише перехрестям торгових шляхів, але й перехрестям впливів різних регіональних гравців. Персія, Туреччина, Росія вели боротьбу за контроль над нинішньою територією Вірменії, Грузії та Азербайджану. Тепер світові лідери змагаються за контроль над енергетичними шляхами, що вже проходять або тими які планується, що будуть проходити через ці країни. Сьогодні Південний Кавказ переживає геополітичну трансформацію. Вирішення нагірно-карабахського конфлікту між Вірменією та Азербайджаном, перегляд відносин цих країн з Росією означає, що регіон вступає в нову епоху і тому важливо розібратися в тих політичних процесах, які там відбуваються.

Методи дослідження

Метою статті є розкриття особливостей політичних режимів країн Південного Кавказу. В процесі дослідження було застосовано ряд методів, зокрема такі методи як системний та історичний. Історичний підхід був використаний для розгляду в хронологічному порядку подій політичного життя Азербайджану, Грузії та Вірменії, що дозволило прослідкувати основні політичні тенденції, які склалися в цих країнах за період їх незалежності. За допомогою системного підходу було проаналізовано сукупність різних аспектів, які характеризують політичні режими досліджуваних країн, що дало можливість визначити їхні типи.

Результати дослідження

Серед країн Південного Кавказу вирізняється політична система Азербайджану. Вважається, що сьогодні в цій країні існує спадкова авторитарна система управління державою. На початковому періоді незалежності держави (1990—1993 рр.) в Азербайджані ще намагалися сформувати демократичні інститути з дієвою системою стримування й противаг. Проте згодом вектор розвитку політичної системи Азербайджану змінився в бік авторитарних тенденцій, які нівелювали демократичні інститути та посилили владу президента.

З 1993 року і до своєї смерті главою Азербайджану був Гейдар Алієв, який керував країною протягом 10 років. За часів його правління у 1995 році була ухвалена нова Конституція, згідно з якою в країні сформувалася президентська республіка, де глава держави очолює виконавчу гілку влади.

Чинний президент країни Ільхам Алієв прийшов до влади в 2003 році завдяки своєму батьку Гейдару Алієву. Він вже п'ять разів перемагав на президентських виборах. В 2009 році в країні був проведений конституційний референдум, який скасував обмеження президентських термінів і дозволив Ільхаму Алієву балотуватись на третій, четвертий та п'ятий терміни. Восстання він був обраний президентом Азербайджану на позачергових виборах 7 лютого 2024 року.

Законодавчу владу в Азербайджані представляє однопалатний парламент Міллі Меджліс. Провідною партією країни є пропрезидентська сила «Новий Азербайджан», яка має більшість із 125 мандатів в парламенті. Разом із значною частиною безпартійних депутатів вона формує парламентську більшість. Чинна влада активно використовує безпартійних депутатів для демонстрації дієвості законодавчого органу, хоча насправді парламент в Азербайджані не впливає на важливі політичні рішення в країні.

В Азербайджані існують і декілька опозиційних партій. Найбільш помітною опозиційною силою є «Партія громадянської солідарності» (3 депутата в парламенті), яка представляє націонал-демократичні сили. Проте більшість її лідерів репресовано азербайджанською владою, що унеможлиблює потрапляння опозиції до уряду. Інші опозиційні партії теж мають мінімальне представництво в Міллі Меджлісі (по 1 мандату).

Опозиція в Азербайджані перебуває під постійним тиском. Так, у 2023 році в країні було ухвалено закон, який передбачає розпуск партії, якщо в ній налічується менше 5000 членів. Окрім цього, забороняються будь-які мітинги або фінансові операції з ними. Тому деякі політичні сили зокрема «Республіканська альтернатива» та «Мусават», перебувають на межі зникнення через новий закон щодо партій [1].

Загалом всі гілки влади в країні несуть декоративний характер, так само як і вибори. Головні інструменти управління країною сконцентровано в

руках команди президента Ільхама Алієва. В країні побудована широка кланова система, яка тримається на сім'ї Алієвих. Місця в парламенті та держустановах розподіляються за клановим принципом, майже відсутні процедури відбору на різні політичні посади. Фактично родина Ільхама Алієва контролює всі сфери політичного та економічного життя країни через посередників або тіньовим способом. Наприклад, дружина нинішнього президента Мехрібан Алієва є першою віце-президенткою Азербайджану та заступником голови правлячої партії «Новий Азербайджан», а інші родичі контролюють найбільші медіа та держкомпанії. Таким чином, в Азербайджані під керівництвом Алієвих сформувався авторитарний режим, де влада сконцентрована в руках однієї родини та наближеної до неї групи осіб.

Сусідкою Азербайджану є Вірменія. Конфлікт між цими двома країнами за Нагірний Карабах мав важливий вплив на політичну систему обох країн.

На початку незалежності Вірменії впливову роль в політичному житті цієї країни відіграла політична партія «Вірменський національний рух», яка отримала більшість місць в парламенті першого скликання. В 1991 році її лідер Левон Тер-Петросян став першим президентом Вірменії. Незважаючи на демократичність свого обрання, згодом він вибудував жорстку президентську владу, зібравши всі нитки державного управління в своїх руках. В оточенні Л. Тер-Петросяна сформувалась еліта, характерною рисою якої була клановість, що з роками набирала обертів та породжувала конкуренцію між цими кланами. Так на довгі роки у Вірменії утвердилась президентська форма правління з домінуванням влади президента.

Наступним президентом Вірменії в 1998 році став Роберт Кочарян, який теж зосереджував владу в своїх руках, демонструючи такий стиль керівництва як «залізна рука». Р. Кочаряна звинувачують у вбивстві в 1999 році його політичних опонентів під час теракту в парламенті країни. Тоді від дій групи терористів загинули спікер парламенту, прем'єр-міністр та їх заступники, а також депутати та міністри. Дослідники вважають, що фактично це було вигідно тодішньому президенту, а також в цій справі журналісти та політологи вбачають російський вплив, проте справжнього замовника вбивств не знайдено. Вважається, що ця подія дала поштовх зміцненню влади Р. Кочаряна. Останнім проявом його «залізної руки» став силовий розгін протестів в 2008 році.

З 2008 р. наступним президентом Вірменії теж на подальші десять років стає Серж Саргсян. Його обрання на посаду президента було підтримано Р. Кочаряном і його вважають наступником і продовжувачем політики попереднього президента.

Домінування президентів у Вірменії також підкріплювалося домінуванням провладних політичних партій в парламенті. Спочатку це була партія «Вірменський національний рух» при Тер-Петросяні, а згодом «Республіканська партія Вірменії» при наступних двох президентах, яка фактично з 1999 року і до 2018 року була провладною.

В 2015 році до Конституції Вірменії були внесені зміни, (вступили у дію в 2018 році), які запроваджували нову форму державного правління — парламентську республіку. Цей важливий крок для Вірменії мав свій «підтекст»: опозиція виступала проти нього, адже вважала, що це дає можливість для тодішнього президента С. Саргсяна після закінчення двох термінів президентства залишитись при владі вже в якості прем'єр-міністр. Так згодом і сталося в 2018 році. Тоді це спричинило масові протести, які закінчились перемогою опозиції й призначенням на посаду прем'єр-міністра представника опозиції Нікола Пашиняна. Згодом на дострокових парламентських виборах, більшість місць у парламенті Вірменії отримав новий політичний альянс «Мій крок», лідером якого був Н. Пашинян. З 2018 року і по сьогодні він залишається прем'єр-міністром Вірменії.

Однією з характерних особливостей політичної системи Вірменії є верховенство відносно великих партій на тлі майже повного зникнення середніх і дрібних політичних сил. Причиною цього є, з одного боку, використання адміністративного ресурсу і зв'язки з бізнесом перших, з іншого, — відсутність чіткої ідеологічної установки та брак фінансово-організаційних ресурсів у других [2, с. 266].

Однією з найбільших проблем політичної системи Вірменії є порушення виборчого процесу, який час від часу стикався з фальсифікаціями як під час президентських, так і парламентських виборів. Зокрема, президентські вибори, під час яких всі три президенти балотувались на другий термін, відбувались з порушеннями та спричиняли протести. Парламентські вибори також супроводжувались фальсифікаціями, забезпечуючи таким чином довгострокове перебування при владі певних політичних партій. В свій час домінувала «Республіканська партія Вірменії», лідером якої був колишній президент С. Саргсян, а нині домінує партія «Громадянський договір», лідером якої є нинішній прем'єр-міністр Н. Пашинян.

Хоча останнім часом ситуація з виборами покращилася і дострокові парламентські вибори 2018 та 2021 років, хоча й теж супроводжувались порушеннями, проте міжнародними спостерігачами та Конституційним судом Вірменії були визнані вільними та конкурентними. Крім того, згідно зі звітом «Freedom House» Свобода в світі за 2023 рік у Вірменії відбулося зменшення втручання уряду та правлячої партії в мирну політичну діяльність конкуруючих партій і рухів, включаючи передвиборчу агітацію [3].

Потрібно також звернути увагу на положення опозиції у Вірменії. Довгий період часу вона мала досить мало шансів для отримання перемоги на виборах, хоча й була представлена в усіх скликаннях парламенту. Сплеск діяльності опозиції відбувся під час виборів в 2008 році, і відтоді вона не полишала надій прийти до влади, аж доки не досягла свого в 2018 році.

Ще одна особливість вірменської політики — це часті протести з боку суспільства. Загалом, громадяни у Вірменії є досить активними, беруть участь

в мітингах, проте нерідко ці мітинги розганялися силовими структурами. В історії Вірменії є чимало прикладів таких силових розгонів протестувальників. Перший стався після оголошення результатів президентських виборів у 1996 році, коли на протести вийшло близько 200 тисяч людей, а коли опозиційні сили намагались проникнути в парламент Вірменії, поліція вдалася до розгону із залученням сльозогінного газу та водометів.

Проте один з найвідоміших протестів відбувся в 2008 році за часів президентства Р. Кочаряна. Тоді десятки тисяч людей вийшли на антиурядовий протест, який став трагічним, оскільки влада наказала розігнати протестувальників, внаслідок чого були загиблі та поранені. Було чимало заарештованих, деякі з яких перебували у в'язниці ще кілька років після цих подій. Серед них був і Н. Пашинян, який на той час був головним редактором опозиційної газети.

В 2018 році суспільство та опозиція знову повстали тільки вже проти президента С. Саргсяна. Ці події назвали «Вірменською оксамитовою революцією». І хоча під час цих протестів втручання силових структур було набагато меншим ніж в 2008 році, проте до мітингувальників все одно застосовувалась сила. Тоді опозиція перемогла й С. Саргсян пішов у відставку, а згодом були призначені дострокові парламентські вибори, завдяки яким Н. Пашинян став прем'єр-міністром. Розгони протестів також відбувались і в наступні роки. Наприклад, протести також відбувались в 2020—2021 роках тепер уже щодо відставки прем'єр-міністра Н. Пашиняна. Під час цих протестів також було чимало постраждалих та затриманих. Як бачимо, протести для Вірменії — це звичне явище.

Також для Вірменії традиційними є проблеми зі ЗМІ та свободою слова. Протягом певного часу свобода слова в країні була на неналежному рівні, зазнаючи обмежень з боку влади. За часів, коли країною керували президенти, більшість приватних ЗМІ належали лояльним до них бізнесменам, тому вони зрідка критикували владу. Відчутним тиск влади був на телебаченні, особливо в роки президенства Р. Кочаряна. Представники телебачення Вірменії назвали цей період одним із найважчих, адже ефірний час тоді найчастіше отримували представники провладної партії. Також представники ЗМІ зазнавали ушкоджень з боку правоохоронних органів під час протестів. З приходом до влади Н. Пашиняна відбувається поступове зменшення обмеження доступу до мережі Інтернет, але журналісти все ще стикаються з переслідуваннями за критику влади. Згідно зі звітом «Freedom House» Свобода в світі у Вірменії у 2023 році 15 журналістів зазнали фізичного насильства [3]. Тож, ситуація зі свободою слова в країні, як бачимо, є неоднозначною.

Судова гілка влади в країні й досі стикається з проблемами політичного впливу та корупції. Корупція як явище вже в незалежній Вірменії набуло поширення за першого президента й досі залишається однією з ключових проблем країни. Судді стикаються з переслідуваннями та тиском, а міжнародна

правозахисна організація «Freedom House» вважає, що незалежність судової влади є на дуже низькому рівні.

Тож бачимо, що Вірменія має низку проблем, які гальмують її демократизацію.

Ще однією країною Південного Кавказу, яка має схожий із Вірменією політичний режим є Грузія. Так само як і у Вірменії, в Грузії трансформаційні процеси почалися в кінці 80-х років ХХ століття і початок демократизації цієї країни пов'язаний з конфліктами в середині країни. Тоді в Грузії відбувся сплеск націоналізму, що посприяв приходу до влади антикомуністичної коаліції на чолі з Зв. Гамсахурдією. Згодом внаслідок військового перевороту до влади прийшов Едуард Шеварднадзе, який в 1995 році офіційно став президентом Грузії й утримував у своїх руках владу до 2003 року. В цей період в конституції закріплюється президентська форма правління, на парламентських виборах перемагає створена Е. Шеварнадзе політична партія «Громадянський союз Грузії» і відбувається концентрація влади в його руках. В часи правління Е. Шеварнадзе утверджується певна стабільність і при цьому відбувається придушення свободи слова та переслідування опозиції, розвивається корупція, з'являється чимало економічних проблем, послаблюються демократичні інститути та знижується рівень довіри до влади. Саме за президентства Е. Шеварнадзе відбулось утвердження шляху Грузії в бік Європейського Союзу та НАТО. Точкою руйнування тогочасного режиму стали парламентські вибори 2003 року, які відбулися із значними фальсифікаціями, що призвело до початку «Революції троянд». Внаслідок неї до влади приходять відомий «тріумвірат» — Н. Бурджанадзе стає головою парламенту, З. Жванія - прем'єр-міністром, а М. Саакашвілі — президентом Грузії.

Після революції розпочалося реформування державних інститутів та фіскальної політики, реформи, які мали відношення щодо боротьби з корупцією. Відбувалися також і конституційні зміни, зокрема президент перестав бути главою виконавчої гілки влади, отримав можливість розпуску парламенту, а також призначати міністрів силових структур, і в Грузії фактично утвердилася президентсько-парламентська республіка. Згодом задля збереження своєї влади М. Саакашвілі оголосив про чергові зміни в грузинській політиці, які передбачали посилення ролі парламенту. І в 2010 році були прийняті поправки до Конституції Грузії, згідно з якими частина повноважень президента зменшувалась на користь парламенту, і відповідно, форма правління змінилась на парламентсько-президентську.

За президентства М. Саакашвілі відбулися певні позитивні зміни в країні, особливо в економічному секторі, Грузію почали сприймати як повноцінну державу, яка має перспективи перетворитися на країну європейського типу [2, с. 253]. Однак з роками демократичність режиму М. Саакашвілі почала зменшуватися і задля здійснення необхідних реформ відбулося посилення влади президента.

Через це йому багато хто, закидає спробу створення орієнтованого переважно на особистий піар авторитарного режиму, контроль над ЗМІ, що призвело до протистоянням влади і опозиції, яка вважала, що обіцянки «Революції троянд» не були виконані. Крім того, ще одним викликом в той час стала війна Росії проти Грузії в 2008 році, яка поглибила політичну та економічну кризу. Однак вона ще більше підштовхнула владу Грузії до подальшої європейської інтеграції.

Все це призвело до втрати влади М. Саакашвілі та його політичною партією «Єдиний національний рух» і приходу до влади в 2012 році політичної партії «Грузинська мрія» на чолі з політиком та олігархом Б. Іванішвілі. В 2013 році почали діяти внесені в 2010 році поправки в Конституцію, які розширювали повноваження парламенту, що допомогло укріпити владу нової правлячої партії, яка домінує в Грузії й до сьогодні.

Дослідники вважають, що нинішня влада Грузії, якою фактично керує Б. Іванішвілі, що хоча й залишив посаду прем'єр-міністра у 2013 році, але все одно продовжує впливати на політичні процеси в Грузії, практично знищила всі досягнення попередньої влади, судова система в країні знову стала заангажованою та антидемократичною, на фоні чого відбувається поновлення корупційних скандалів та погіршення економічного стану країни [4, с. 22—23].

В період з 2012 року, відколи до керма влади прийшла політична партія «Грузинська мрія», парламент Грузії поступово скорочував повноваження президента. Наразі, президент виконує функції церемоніального глави держави та головнокомандувача збройними силами. Відповідно до конституційних змін, ухвалених у 2017 році, нинішній президент, який був обраний загальнонародним голосуванням у 2018 році, обійматиме цю посаду шість років. Надалі наступних президентів обиратиме вже колегія виборців із 300 членів, яка буде складатися з депутатів парламенту, регіональних і місцевих чиновників. Також в цей час, незважаючи на загалом проєвропейський курс Грузії, уряд намагався поліпшити зв'язки з Росією, для нормалізації відносин в першу чергу в економічній сфері.

Загалом, аналізуючи політичний режим Грузії варто звернути увагу на деякі його аспекти. В цілому в країні проводяться регулярні конкурентні вибори, а також активні медіа та громадянське суспільство. У всі роки незалежності Грузії опозиція була і є досить активною та впливовою. Хоча опозиція і займає чільне місце в політичному житті Грузії, проте вона є певним чином подрібненою. Також мали і мають місце переслідування щодо опозиційних політиків та партій.

В Грузії також час від часу відбуваються порушення прав і свобод громадян. Одним із проявів цього є силові розгони мітингувальників. Так, силові структури були залучені до розгону антиросійських протестів в 2019 році, які були пов'язані з приїздом російських депутатів в Грузію. Також силові

розгони відбулися під час протестів 2023—2024 років, коли суспільство та опозиція повстали проти законопроекту про «іноземних агентів».

Також в Грузії є певні негаразди зі свободою слова, які проявляються в перешкоджанні діяльності ЗМІ та переслідуванні журналістів. Існує політичний вплив на ЗМІ та їх представників, в першу чергу під час виборчих кампаній задля дискредитації опозиції. Крім того, в грузинських ЗМІ виявляють російський контент, за допомогою якого розповсюджується фейкова інформація. Однією із перешкод щодо вступу Грузії до ЄС є боротьба грузинської влади зі свободою слова, на що вказує прийнята в 2022 році резолюція Європейського парламенту щодо порушення свободи.

Є ряд проблем також і з судовою владою в Грузії, зокрема вказують на проблеми з прозорістю, зловживання суддями своєю посадою, заангажованість. На це звертають увагу міжнародні правозахисні організації та омбудсмен Грузії. В 2023 році США вперше наклали санкції на суддів та членів Вищої ради юстиції Грузії, яких підозрюють в корупції. За даними опозиції Грузії, судді, проти яких ввели санкції, монополізували контроль над судовою гілкою. Крім того, питання реформування судової системи є одним із основних пунктів Єврокомісії щодо отримання Грузією статусу кандидата в члени ЄС. Як бачимо, Грузія продовжує стикатись з чималими перешкодами на шляху до демократії. Внаслідок цього Грузія, подавши заявку на отримання статусу кандидата в члени ЄС в 2022 році, отримала відмову та цілий перелік пунктів, над якими потрібно попрацювати.

Отже, огляд політичної ситуації в країнах Південного Кавказу дає нам підстави вважати політичний режим Азербайджану авторитарним, а Вірменії та Грузії — гібридним. Про це свідчать і дослідження від організацій Economist Intelligence Unit та Freedom House.

Індекс демократії в країнах світу за версією Economist Intelligence Unit (The Economist Democracy Index) (має - 10 балів)

Країна	Тип режиму	Місце в рейтингу (2023 р.)	2023	2022	2021	2020	2019
Вірменія	Гібридний режим	84	5.42	5.63	5.49	5.35	5.54
Грузія	Гібридний режим	89	5.20	5.20	5.12	5.31	5.42
Азербайджан	Авторитаризм	130	2.80	2.87	2.68	2.68	2.75

Джерело: Democracy Index [5].

Індекс стану політичних і громадянських свобод в країнах світу за версією Freedom House (Freedom in the World) (мах — 100 балів)

Країна	Тип режиму	2023	2022	2021	2020	2019
Вірменія	Частково вільна	54	55	55	53	51
Грузія	Частково вільна	58	58	60	61	63
Азербайджан	Невільна	7	9	10	10	11

Джерело: Global Freedom Status [6]

Індекс розвитку демократії в країнах перехідного періоду за версією Freedom House (Nations in Transit) (мах — 100 балів)

Країна	Тип режиму	2023	2022	2021	2020	2019
Азербайджан	Консолідований авторитарний режим	1	1	1	2	1
Вірменія	Перехідний чи гібридний режим	35	34	33	33	32
Грузія	Перехідний чи гібридний режим	34	35	36	38	38

Джерело: Democracy Status [7]

Висновки

Отже, вже більше як 30 років в Азербайджані існує авторитаризм, а у Грузії та Вірменії — гібридні режими і, як свідчать показники згаданих індексів, в останні роки Азербайджан має досить стабільний авторитарний режим, гібридний режим Вірменії має тенденції до покращення показників демократії, а в Грузії — навпаки до погіршення.

Грузія та Вірменія є парламентськими республіками з домінуючими політичними силами: у Вірменії — партія «Громадянський договір», а в Грузії — партія «Грузинська мрія». В обох країнах в певний період часу існувала недемократична влада, яка мала авторитарні тенденції. Зміна влади на більш демократичну відбулася в обох країнах внаслідок революцій

(2008 рік — Революція троянд в Грузії, а 2018 рік — Оксамитова революція у Вірменії), завдяки яким до влади прийшла опозиція.

Сьогодні в Грузії проводяться регулярні конкурентні вибори, а також активні медіа та громадянське суспільство. Однак країна все ще продовжує стикатися з порушеннями прав і свобод людини та громадянина, має певні негаразди зі свободою слова, вплив олігархічних структур на владу, роздрібнену опозицію, переслідування опозиційних політиків та партій, проблеми в судовій гілці влади, корупцію. На відміну від Вірменії, в Грузії за останні роки дещо знизився рівень демократії.

Ключовою проблемою Вірменії, яка все ще має вплив на політичну систему цієї країни, є конфлікт з Азербайджаном щодо території Нагірного Карабаху. Однією з найбільших проблем Вірменії було порушення виборчого процесу, хоча починаючи з 2018 року ситуація з виборами покращилася і вони були визнані вільними та конкурентними. Особливістю вірменської політики є часті протести з боку суспільства. Також для Вірменії традиційними є проблеми зі свободою слова, політичним впливом на судову владу, корупцією. Однак показники демократичності після 2018 року у Вірменії покращуються.

Політична система Азербайджану відрізняється від двох інших країн Південного Кавказу. Сьогодні в цій країні існує авторитарний режим з посиленою владою президента, за якого влада сконцентрована в руках родини Алієвих та наближеної до неї групи осіб, що контролює політичне та економічне життя країни. Парламент в Азербайджані не впливає на важливі політичні рішення в країні, а опозиційні партії не мають можливості потрапити до уряду. Загалом, опозиція в країні перебуває під постійним тиском, більшість її лідерів репресовані владою, вибори й демократичні інститути мають декоративний характер.

Список посилань

1. Посткарабаський Азербайджан: час триумфу чи проблем? URL: <https://adastra.org.ua/blog/postkarabaskij-azerbajdzhan-chas-triumfu-chi-problem>
2. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору: монографія /Ред. А. Г. Бульвінського. Київ: Ін-т всесвіт. історії НАН України, 2017. 288 с.
3. Armenia. Freedom in the World 2024. URL: <https://freedomhouse.org/country/armenia/freedom-world/2024>
4. Дунаєва Л. М. Політична трансформація Грузії у постбіполярний період. Політичне життя. 2021. Вип. 1. С. 20—24.

5. Democracy Index URL: https://www-eiu-com.translate.google.com/campaigns/democracy-index-2023/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc
6. Global Freedom Status URL: <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024>
7. Democracy Status URL: <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=dit&year=2024>
8. Шубітідзе К. , Тевдорадзе Т. Порівняльний аналіз політичних систем країн Південного Кавказу. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2018. Т. 37—38. С. 99—109.

Referenses

1. Post-Karabakh Azerbaijan: a time of triumph or problems? URL: <https://adastra.org.ua/blog/postkarabaskij-azerbajdzhan-chas-triumfu-chi-problem> (in Ukrainian)
2. Peculiarities of socio-political modernization of post-Soviet countries: monograph. (2017). /Ed. A. H. Bulvinskyi. Kyiv: University of the Universe. of History of the National Academy of Sciences of Ukraine, 288 p. (in Ukrainian).
3. Armenia. Freedom in the World 2024. URL: <https://freedomhouse.org/country/armenia/freedom-world/2024>
4. Dunaeva, L. M. (2021). Political transformation of Georgia in the post-bipolar period. Political life, Issue 1, 20—24. (in Ukrainian).
5. Democracy Index URL: https://www-eiu-com.translate.google.com/campaigns/democracy-index-2023/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc
6. Global Freedom Status URL: <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024>
7. Democracy Status URL: <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=dit&year=2024>
8. Shubitidze K. & Tevdoradze T. (2018). Comparative analysis of Southern Caucasus countries' political systems. Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences. Chernivtsi: Chernivtsi National University, Vol. 37—38, 99—109.

Viktoriia Petrenko

*Candidate (PhD) in Political Science, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0001-5348-1803>
e-mail: vvv-556@ukr.net*

Iryna Liashchenko

*Candidate (PhD) in Political Science, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0001-5444-3470>
e-mail: iral@ukr.net*

Inna Tukalenko

*Candidate (PhD) of Philosophical Sciences, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0003-4169-6457>
e-mail: innet@online.ua*

POLITICAL REGIMES OF THE COUNTRIES OF THE SOUTH CAUCASUS

Abstract

The article highlights the peculiarities of the formation and functioning of political regimes in the countries of the South Caucasus. The formation of the political regimes of Azerbaijan, Armenia and Georgia since the declaration of independence of these countries, as well as the trends of the political life of these countries, which influenced the formation of these regimes, and the characteristic features of each of them, which made it possible to determine their types, were considered.

It was found that there is a fairly stable authoritarian regime in Azerbaijan, and hybrid regimes in Georgia and Armenia. At the same time, in recent years, the hybrid regime in Armenia has shown a tendency to improve democratic indicators, and in Georgia, on the contrary, to a deterioration.

It was revealed that in Georgia and Armenia, the change of power to a more democratic one took place as a result of revolutions. Both countries are parliamentary republics with dominant political parties. Violations of human and citizen rights and freedoms, problems with freedom of speech, influence of oligarchic structures on the government, fragmented opposition, persecution of opposition politicians and parties, problems in the judicial branch of government, and corruption are still taking place in Georgia. Public protests are frequent in Armenia, and there are problems with competitive and transparent elections, freedom of speech, political influence on the judiciary, and corruption.

It was established that an authoritarian regime was formed in Azerbaijan under the leadership of the Aliyev family, where power is concentrated in the hands of one family and a group of people close to it. The opposition in the country is under constant pressure and there are no fair, competitive elections.

Keywords: political regime, South Caucasus, Armenia, Georgia, Azerbaijan, opposition, human rights, media freedom, hybrid regime, authoritarianism.

Стаття надійшла до редакції 17.10.24

©Петренко В. В. , Лященко І. А. , Тукаленко І. А. , 2024